

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 12, 2020 | 24.12.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.12.12](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.12)

УДК 338.262.8

А. Р. Дунська,

д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-8623-4507

У. Є. Письмена,

к. е. н., старший науковий співробітник

ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

ORCID ID: 0000-0002-0123-1973

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

A. Dunska

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

U. Pysmenna

PhD in Economics,

Senior Researcher, SI "Institute for Economy and Forecasting, NAS of Ukraine"

FORMATION OF THE INNOVATIVE MECHANISM OF THE ENTERPRISE ON THE BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті обґрунтована необхідність урахування положень концепції сталого розвитку при формуванні інноваційного механізму підприємства з огляду на те, що ця концепція розглядає розвиток як кероване явище з позицій системного підходу та з використанням сучасних інформаційних технологій. Визначено, що стратегічні орієнтири підприємства мають з одного боку відображати інтереси підприємства, а з іншого бути зорієнтованими на підтримку та зміцнення людських і природних ресурсів. Обґрунтовано, що сталий розвиток підприємства передбачає активну та цілеспрямовану інноваційну діяльність, що потребує формування відповідних механізмів управління інноваційним розвитком. Досліджено методологічне підґрунтя механізмів управління підприємством, зокрема організаційно-економічного механізму. Визначено механізм управління як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкту управління. Встановлено ключову відмінність механізму управління та механізму розвитку. З урахуванням цього визначено інноваційний механізм розвитку підприємства як динамічну систему, функціонування якої відбувається під впливом інноваційних імпульсів і спрямоване на забезпечення цілеспрямованого та ефективного розвитку підприємства. Деталізовано системні об'єкти для інноваційного механізму розвитку та визначено ознаки, за якими доцільно відстежувати зміни всередині підприємства. Схематично візуалізовано положення та передумови формування інноваційного механізму розвитку підприємства.

The article substantiates the need to take into account the provisions of the concept of sustainable development in the formation of the innovative mechanism of the enterprise, given that this concept considers development as a controlled phenomenon from the standpoint of a systematic approach and using modern information technology. It is determined that the strategic guidelines of the enterprise should reflect the interests of the enterprise on the one hand, and on the other hand be focused on the support and strengthening of human and natural resources. On this basis, the main tasks of sustainable development of industrial enterprises are outlined, taking into account certain limitations that complicate the formation of strategies for sustainable development of enterprises. It is substantiated that the sustainable development of the enterprise involves active and purposeful innovation, which requires the formation of appropriate mechanisms for managing innovation development. The methodological basis of the enterprise management mechanisms, in particular the organizational and economic mechanism, is studied. The management mechanism is defined as an integral part of the management system, which provides an effective influence on the factors, the state of which determines the result of the object of management. Systematized and structured complex management mechanism for a set of elements and subsystems. There is a key difference between the management mechanism and the development mechanism, which consists in different processes and procedures, which are the object of manifestation of each of these mechanisms. With this in mind, the innovative mechanism of enterprise development is defined as a dynamic system, the functioning of which takes place under the influence of innovative impulses and is aimed at ensuring purposeful and effective development of the enterprise. It is emphasized that innovative impulses arise in the middle of the enterprise under the influence of endogenous and exogenous factors. It is substantiated that the innovation of the development mechanism should be considered as a new opportunity for the enterprise, which is realized at the enterprise through the formation and use of the mechanism with fundamentally new or improved elements, levers, processes and methods. The system objects for the innovative mechanism of development are detailed and the signs according to which it is expedient to track changes within the enterprise are determined. The provisions and preconditions of formation of the innovative mechanism of enterprise development are schematically visualized.

Ключові слова. *Інноваційний механізм; розвиток; підприємство; сталий розвиток.*

Key words. *Innovative mechanism; development; enterprise; sustainable development.*

Постановка проблеми. Системна трансформація економіки України потребує забезпечення прискорення здійснення реформ для швидкої реалізації ключових можливостей соціально-економічного розвитку та входження у світову економічну спільноту на паритетних засадах. У контексті формування постіндустріального суспільства у нашій країні розвиток промислових підприємств, які формують реальний сектор економіки, має бути спрямований на забезпечення концепції стійкого інноваційного розвитку, яка, у свою чергу, потребує удосконалення науково-методологічних засад на основі зміни традиційних механізмів управління підприємствами з урахуванням неупорядкованості процесів економічного розвитку, хаотичних і слабо прогнозованих змін у зовнішньому середовищі, яким властиві нерегульовані флуктуації.

Зміни у зовнішньому середовищі сучасних промислових підприємств, пов'язані з тенденціями глобалізації економічного простору, потребують від суб'єктів господарювання значної уваги до вивчення характеру свого розвитку на основі дослідження принципових змін у підходах до управління економічними системами.

Складність забезпечення інноваційного розвитку економічних систем існуючими інструментами управління обумовлює доцільність пошуку нових засобів забезпечення розвитку на інноваційній основі, нової теоретичної концепції, основу якої має скласти визначення та вибір методів, засобів, важелів і регуляторів інноваційного розвитку економічних систем, сукупність та взаємозв'язок яких формує інноваційний механізм підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед фундаментальних робіт, присвячених дослідженню механізмів управління інноваційним розвитком, слід відмітити роботи П. Шеко, який використовує категорію «інноваційний господарський механізм», в основу якого покладена системна взаємодія факторів, що сприяють створенню інновацій з метою стійкого економічного зростання [1] та В. А. Колоколова, який у своїй роботі [ ] розглядає інноваційний механізм функціонування підприємницьких структурі визначає його як організаційно-

економічну форму здійснення інноваційної діяльності та сприяння її проведенню, пошуку інноваційних рішень, а також важіль стимулювання і регулювання цієї діяльності.

Теоретичне підґрунтя для формування інноваційного механізму розвитку підприємств було закладено в роботах Афанасьєва Н.В, Рогожина В.Д. і Рудики В.І. [3], Владикіна В.А. [4], Волощук К.Б. [5], Ганущак-Єфименко Л.М. [6], Гриньова А.В. [7] та інших.

Втім в окреслених працях при дослідженні інноваційних механізмів акцент було зроблено на класичних підходах інноваційного менеджменту, розумінні інноваційної діяльності та інноваційного процесу на засадах циклічності, і не були враховані концептуальні положення теорії сталого розвитку, яка орієнтує суб'єкти господарської діяльності на забезпечення керованого сталого розвитку.

Мета статті. Метою статті є визначення методологічних засад формування інноваційного механізму, ґрунтуючись на ключових положеннях теорії сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою для пошуку сучасних інструментів і засобів інноваційного розвитку підприємства є визначення базової концепції, яка має скласти підґрунтя на подальшого формування інноваційного механізму. Пріоритетною для дослідження характеру інноваційного розвитку економічних систем різного рівня: як окремого підприємства, так і економіки країни, і світу у цілому, на наш погляд, є концепція сталого розвитку, оскільки саме вона враховує різну спрямованість розвитку з одного боку, та передбачає використання різних інструментів для забезпечення розвитку з огляду на її компоненти - з іншого.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на розумінні розвитку як керованого явища на основі системного підходу та сучасних інформаційних технологій. Втім на сьогодні не існує єдиного визначення сутності сталого розвитку. У доповіді «Our Common Future» [8], яка була підготовлена Міжнародною комісією з екології та розвитку ООН у 1987 р. наведено таке визначення: «Сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби».

Ключовими аспектами сутності сталого розвитку визначені потреби та обмеження, тобто постійне орієнтування на задоволення потреб (у першу чергу, бідних людей) враховуючи обмеження, що існують з боку зовнішнього середовища, технологічної та соціальної складової.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на взаємозв'язку трьох основних компонентів: економічної, екологічної та соціальної. Основна ідея сталого розвитку полягає у тому, щоб забезпечити економічне зростання із збереженням екологічного та соціального стану суспільства. Як екстенсивний, так і інтенсивний тип економічного зростання орієнтуються на залучення додаткових ресурсів, перший – матеріальних, природних, другий – соціальних. Зазначені підходи нівелюють доцільність підтримки екологічної безпеки у суспільстві, потребу займатися соціальними проблемами людства з метою збереження психологічної рівноваги суспільства.

Відмінною рисою концепції сталого розвитку є урахування екологічної компоненти поряд з економічною і соціальною. Наголошуючи на важливість екологічної компоненти, Г. Дейлі сформулював такі основні принципи сталого розвитку з позицій раціонального природокористування [9]:

- 1) темпи споживання поновлюваних ресурсів не мають перевищувати темпів їх відновлення;
- 2) темпи споживання невідновлюваних ресурсів не мають перевищувати темпів розробки їх стійкої відновлюваної заміни;
- 3) інтенсивність викидів забруднюючих речовин не має перевищувати можливості навколишнього середовища поглинати їх.

Застосування концепції сталого розвитку на рівні промислового підприємства означає формування та впровадження стратегії діяльності, яка відображає потреби підприємства з одного боку, і орієнтована на збереження, підтримку та зміцнення людських і природних ресурсів, які будуть потрібні у майбутньому з іншого боку.

Таким чином, доцільно сформулювати такі основні завдання сталого розвитку промислового підприємства [10]:

- забезпечення належного рівня соціальної відповідальності промислових підприємств;
- економне використання усіх видів ресурсів і турбота про їх збереження;
- дбайливе ставлення до навколишнього середовища, підвищення рівня екологічної стійкості.

Сьогодні потенціал сталого розвитку промислових підприємств реалізується не повною мірою. Обумовлено це як дією зовнішніх факторів, на які підприємство не може вплинути, так і деякими обмеженнями усередині самих підприємств, які пов'язані з недостатньо глибоким розумінням важливості та доцільності реалізації концепції сталого розвитку та сформульованих вище завдань власниками підприємств і менеджерами вищого рівня.

Ефективність роботи, до якої прагнуть менеджери різних ієрархічних рівнів підприємства, часто досягається за рахунок зневаги до безпеки та ергономічності робочих місць виробничого та невиробничого персоналу, до нормування робочого часу, до викидів у атмосферу та проблеми утилізації відходів діяльності підприємств і т.д.

Однак, будь-яке підприємство, незалежно від його розміру та національної приналежності, працює у рамках певного політичного, соціального та економічного просторів з певними нормативними та інституційними обмеженнями.

Дослідження проблем застосування концепції сталого розвитку на рівні підприємств [8] надало можливість сформулювати низку обмежень, що ускладнюють формування стратегій сталого розвитку підприємств, а саме:

- обмеженість фінансових ресурсів;
- низький рівень розвитку інфраструктури;
- політична нестабільність;
- низький рівень ефективності правового та адміністративного регулювання;
- нестача кваліфікованих кадрів.

Подолання зазначених обмежень на шляху реалізації концепції сталого розвитку промислових підприємств і формування стійких стратегій розвитку бізнесу потребують комплексного підходу, як з боку самого підприємства, так і з боку органів державного управління.

Міжнародна організація праці виділяє три основні напрями реалізації програми сталого розвитку на підприємствах:

1. Створення сприятливих умов для стійких підприємств і вирішення проблеми зайнятості.
2. Сприяння розвитку підприємництва.
3. Підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу.

З метою розширення імплементації ідеї сталого розвитку на підприємствах і в організаціях Глобальна ініціатива зі звітності (GRI) – некомерційна організація, що сприяє економічній, екологічній та соціальній стійкості – розробила ґрунтовне Керівництво зі звітності у сфері сталого розвитку [11], яке широко використовується у всьому світі. Використання зазначеного Керівництва є особливо важливим для іноземних компаній, які працюють на ринках країн, що розвиваються. Часто вирішальним фактором для експансії іноземного капіталу на ринки таких держав є доступність дешевих сировинних і трудових ресурсів, низькі вимоги із соціальної та екологічної безпеки, відсутність законодавчо закріплених норм, які захищають національний ринок і регламентуючих характер роботи іноземних компаній. У більшості випадків за відсутності внутрішніх фінансових ресурсів для розвитку економіки країни іноземний інвестор сприймається як спосіб вирішення багатьох економічних проблем. Однак, іноземні компанії, у першу чергу, спрямовують свої зусилля на забезпечення ефективності та результативності своєї виробничо-комерційної діяльності. Якщо в економіці країни базового розташування досягається межа підвищення рівня ефективності, потужні компанії для забезпечення цільового рівня прибутковості шукають зовнішні можливості, які сприятимуть інтенсивному зростанню з мінімальними витратами.

Одним із способів забезпечити стійкий розвиток промислового підприємства є розробка та використання ресурсозберігаючих технологій, які мають ґрунтуватися не тільки на техніко-технологічних інноваціях, а й на інноваціях організаційно-управлінського характеру, інноваціях у соціальній сфері і т. д. Тобто сталий розвиток підприємства ґрунтується на активному та цілеспрямованому здійсненні інноваційної діяльності.

На нашу думку, інноваційний розвиток як економічне явище можна представити як системний процес забезпечення зміни економічної системи на основі використання інновацій для досягнення економічного, ресурсного, технічного та соціального ефектів. Таке розуміння інноваційного розвитку потребує глибокого дослідження сутності інновації як базової категорії інноваційної теорії. Різноманітні наукові підходи до трактування інновації, які представлені у сучасній науковій літературі, доцільно узагальнити до двох основних підходів щодо визначення інновації: змістовного та дієвого.

Забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств на основі системної взаємодії усіх елементів інноваційного процесу потребує дослідження наукових підходів до визначення сутності та формування інноваційного механізму розвитку підприємства.

У економічних науках, зокрема у теорії управління підприємствами, зазвичай, використовується категорія «господарський механізм управління», або просто «механізм управління», під яким розуміють або процес прийняття рішень (В. Н. Бурков та В. А. Іриков [12]), або сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових способів цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання і впливу на їх діяльність, що забезпечують взаємоузгодженість сторін, об'єктів і суб'єктів управління (Н. Ю. Круглова [13]).

У роботі [3] господарський механізм управління автори визначають як цілісну систему, що складається із взаємозв'язаних підсистем: критерії управління та оцінювання персоналу, елементи об'єкту управління, на які відбуваються впливи (фактори управління), ресурси та стимули, за допомогою яких відбувається взаємодія, методи розрахунку та прийняття управлінських впливів.

Ці ж автори [3] окремо визначають механізм розвитку як спеціалізований вузол механізму управління, що забезпечує динамічну зміну конфігурацій, що склалися, та набори елементів у блоках господарського механізму. Тобто, на їхню думку, механізм розвитку – це сукупність критеріїв, ресурсів і процедур прийняття рішень, що надають можливість проектувати нові механізми функціонування та управління із заданими властивостями.

Механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкту управління. Оскільки природа внутрішніх факторів управління підприємством є різноманітною (організаційні, структурні, технічні, економічні, адміністративні, матеріальні фактори), слід виділяти певні види механізмів управління.

Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні й адміністративні, інформаційні механізми та інші [14].

Узагальнено структуризація механізму управління на сукупність підмеханізмів представлена у табл. 1.

Таблиця 1.
Структуризація комплексного механізму управління

Основні елементи	Деталізована структура комплексного механізму управління
1. Економічні механізми	1.1. Механізм конкуренції та ринкового ціноутворення 1.2. Механізм самоокупності (відтворення факторів виробництва) 1.3. Акціонерний механізм самофінансування інвестицій у виробничий, інноваційний та соціальний розвиток 1.4. Механізм залучених коштів, що інвестуються у розвиток компанії 1.5. Механізм державного регулювання та державної підтримки
2. Мотиваційні механізми	2.1. Механізм мотивації високоякісної праці 2.2. Механізм мотивації інноваційного розвитку 2.3. Механізм мотивації підприємництва 2.4. Механізм мотивації господарювання
3. Організаційні механізми	3.1. Структурні механізми 3.2. Організація управління та механізм акціонерної демократії 3.3. Організаційно-економічний механізм корпоративного планування 3.4. Організаційно-технічні та організаційно-адміністративні механізми 3.5. Інформаційні механізми
4. Правові механізми	4.1. Норми та інститути господарського права 4.2. Механізм арбітражного розгляду господарських суперечок 4.3. Норми та інститути корпоративного права
5. Політичні механізми	5.1. Соціально-економічна політика 5.2. Зовнішньоекономічна політика 5.3. Інноваційна політика

Джерело: складено авторами на основі [15]

Серед наведених вище видів підмеханізмів досить широкого застосування у працях з теорії управління набула категорія «організаційно-економічний механізм», до трактування якої існують різні наукові підходи. Так, на думку А. І. Сухорукова організаційно-економічний механізм представляє «специфічну багатофункціональну і багатокомпонентну систему, яка складається із комплексу взаємозалежних блоків (елементів системи), підданих впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, але утворюючих певну цілісність, яка прагне у своєму функціонуванні до досягнення конкретних цілей». Він вважає, що як елементи системи виступають конкретні організаційні, економічні, техніко-технологічні заходи у їх взаємозв'язку і взаємозалежності, а також способи, прийоми, напрями діяльності у розрізі основних блоків [16].

М. А. Йохна акцентує увагу на тому, що організаційно-економічний механізм – «структуроване ціле» елементів і відносин, в основі якого – узгодження інтересів підприємств [17].

Узагальнення наведених визначень надає можливість розглядати організаційно-економічний механізм як систему усіх можливих практичних заходів, засобів і важелів організаційного й економічного характеру, відповідних структур і регуляторів, методів управління, управлінських рішень, за допомогою яких підприємство досягає своїх цілей найбільш ефективним способом.

Організаційно-економічний механізм забезпечує функціонування і дію усіх елементів організаційно-економічної системи, а також організацію взаємодії між цими елементами для досягнення поставленої мети. Складові організаційно-економічної системи є у той же час складовими організаційно-економічного механізму даної системи, між якими він організує взаємодію.

Отже, ключовою відмінністю механізму управління та механізму розвитку можна вважати різні процеси та процедури, що є об'єктом прояву дії кожного із зазначених механізмів. Механізм управління, як і процес управління, передбачає наявність двох підсистем – керованої підсистеми та керуючої підсистеми, тобто можна визначити керівний вплив на певний об'єкт. На відміну від цього, розвиток не відірваний від об'єкту, оскільки передбачає якісні та кількісні його зміни. Тобто механізм управління фактично передбачає певний сторонній вплив на об'єкт управління, а механізм розвитку міститься у середині об'єкту. При цьому слід підкреслити, що визначаючи розвиток як зміну якісного стану об'єкту, обумовлюється, що джерелом, підґрунтям для якісних змін є інновації. Отже, можна зробити висновок, що розвиток будь-якої економічної системи є інноваційним за своєю сутністю.

Як видно із табл. 1, питання, що стосуються управління інноваційним розвитком підприємства, віднесені до системи мотиваційного механізму та розглядаються у контексті мотивів керівництва підприємства щодо забезпечення його інноваційного розвитку.

Однак, на наш погляд, розуміння розвитку підприємства у системі мотиваційного механізму управління є звуженим підходом.

Мотиви фактично представляють собою потребу, що можна виразити у певному явищі або процесі. Однак, у керівників підприємств часто відсутня вмотивованість у забезпеченні інноваційного розвитку підприємств, особливо у тих випадках, коли підприємство працює прибутково на теперішній час. Втім, швидкі зміни у зовнішньому середовищі підприємств можуть суттєво вплинути на поточний, відносно стабільний стан. У таких умовах відсутність стратегічного бачення та передбачення ймовірних змін у зовнішньому середовищі, відсутність ґрунтовного аналізу впливів, що здійснюють зміни у зовнішньому середовищі на підприємство, може призвести до досить несприятливих наслідків, таких як зниження прибутковості або, взагалі, припинення діяльності підприємства.

Тому можна стверджувати, що розвиток економічної системи не завжди відбувається через реалізацію мотивів, які також містяться усередині системи. Розвиток економічних систем відбувається під дією зовнішніх імпульсів ринкового, макроекономічного, нормативно-правового, правового, інституційного характеру.

Аналізуючи та узагальнюючи наведені вище методологічні положення, визначимо інноваційний механізм розвитку підприємства як динамічну систему, функціонування якої відбувається під впливом інноваційних імпульсів і спрямоване на забезпечення цілеспрямованого та ефективного розвитку підприємства. При цьому слід відмітити, що інноваційні імпульси виникають в середині підприємства під впливом ендогенних та екзогенних факторів. До ендогенних компонент, тобто таких, що обумовлені внутрішнім функціонуванням підприємства, доцільно віднести організаційні та економічні важелі, методи та процеси, спрямовані на забезпечення розвитку підприємства. Екзогенні фактори – це зміни у зовнішньому середовищі підприємств, які впливають на характер і динаміку їх розвитку.

При цьому, у контексті цього визначення під інноваційною діяльністю розуміються не лише науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи на підприємстві, спрямовані на оновлення та/або створення нових технологічних процесів, продуктів, а й розробка та впровадження інновацій, що зачіпають різні внутрішньо-організаційні процеси на підприємстві, а також процеси, пов'язані із функціонуванням підприємства у зовнішньому середовищі.

Важливим аспектом наведеного визначення є розуміння інноваційності механізму розвитку. Як відмічає Л. Лесакова, «інноваційність означає уміння придумувати нові рішення, ідеї та унікальні способи об'єднання та доповнення» [18, с. 29]. А Найдюк В. С. у своїй роботі [19, с. 256] підкреслює, що «інноваційний – це той, що характеризує результат винахідництва, а також пов'язаний із процесом якісних змін і спрямований на створення нових можливостей».

Приєднуючись до думок вказаних науковців, вважаємо, що інноваційність механізму розвитку має розглядатись як нова можливість для підприємства, яка реалізується на підприємстві через формування і використання механізму з принципово новими або удосконаленими елементами, важелями, процесами та методами. Рівень новизни як критерій інноваційності у цьому випадку доцільно оцінювати відносно підприємства, а не у абсолютному вимірі. Тобто навіть для підприємств, які не створюють проривні інноваційні технології може бути сформований і використаний інноваційний механізм, який надасть можливість забезпечити їх ефективний розвиток з урахуванням впливів і змін у зовнішньому середовищі.

Також слід підкреслити, що інноваційним механізмом є системою, а, отже, йому властиві усі ознаки та властивості економічних систем, що були досліджені вище.

За визначенням М. М. Амосова: «Будь-яка система представляє собою певну кількість різномірних або однакових елементів, що об'єднані зв'язками таким чином, що забезпечується цілісна функція» [20]. Система характеризується певними системними об'єктами, їх властивостями та зв'язками між ними. До системних об'єктів за визначенням академіка Н. П. Федоренко [21] відносяться: ціль, вхід, процес, вихід, обмеження та зворотній зв'язок.

Для інноваційного механізму розвитку також можна визначити вищезазначені системні об'єкти, а саме:

- Ціль IMP – досягнути $ЯР_1$, за умови $ЯР_1 > ЯР_0$, де $ЯР_0$ – базовий якісний рівень, $ЯР_1$ – перспективний якісний рівень.

- Вхід – якісні та кількісні індикатори інноваційного потенціалу.

- Процес – формування та впровадження інноваційного механізму розвитку.

- Вихід – перспективні якісні та кількісні індикатори інноваційного потенціалу.

- Обмеження – витрати на формування і впровадження інноваційного механізму.

Інноваційний механізм здійснює зміну певного об'єкту, тобто його дія не обмежується окремим моментом, а продовжується певний час, у межах якого може бути розподілена на частини. Розвиток певного об'єкта можна описати трьома ознаками [22]:

1. Структурна зміна стану об'єкта.

2. Обумовленість наступного стану попереднім.

3. Наявність у середині об'єкта механізму, який надає змогу говорити про іманентність переходу від попереднього стану до наступного.

Для того, щоб зафіксувати структурні зміни станів об'єкта потрібні спеціальні моделі об'єктів, які, з одного боку, окреслюють їх стан і структуру, а, з іншого, відображають їх так, щоб була можливість побачити основу та механізм структурної зміни. У загальному розумінні модель можна визначити як уявну або матеріальну систему, що відображає або відтворює об'єкт дослідження та спроможна надавати нову інформацію про цей об'єкт. Хоча модель не тотожна оригіналу, а лише аналогічна йому, але, як відзначають дослідники, «наближена модель системи, що надає можливість поліпшити якість її функціонування, набагато

краще точного опису системи, що не забезпечує цієї задачі» [23]. І, відповідно, для того, щоб зафіксувати у теоретичному плані дію механізму розвитку, доцільно установити між черговими структурними відображеннями станів об'єкта такі залежності та зв'язки, які б надали можливість зводити наступні стани до попередніх, а потім виводити їх із попередніх на основі цих зв'язків.

Об'єктом розвитку у цьому випадку будемо розглядати підприємство, а як модель на якій можна дослідити поточний і наступний стани об'єкта під дією інноваційного механізму доцільно використати інноваційний потенціал підприємства. Виражений конкретними показниками, він надає можливість дослідити різні стани об'єкта не лише дискретно, а й визначити взаємозв'язки між попереднім і наступним станами.

Рис. 1. Базові положення та передумови формування інноваційного механізму розвитку підприємства

Джерело: авторська розробка

Висновки. Викладені положення та проведені дослідження дають підстави стверджувати, що при формуванні інноваційних механізмів розвитку сучасних підприємств важливо керуватися методологічним базисом концепції сталого розвитку, оскільки вона системно враховує різнобічні аспекти функціонування підприємства та його проявів у суспільстві, зокрема орієнтує підприємство на забезпечення соціальної відповідальності, економне використання усіх видів ресурсів, дбайливе відношення до ресурсів і їх збереження, турботливе ставлення до навколишнього середовища, в якому функціонує підприємство, та підвищення рівня екологічної безпеки. На сьогоднішньому етапі розвитку економіки це надзвичайно важливі настанови, без урахування яких не тільки кожне окреме підприємство в майбутньому не зможе досягти ефективності, а й людство в цілому не досягне очікувано рівня добробуту. Керування не лише інтересами прибутковості, а й суспільними інтересами – саме це має стати визначальною стратегією розвитку підприємств.

Разом з тим важливо підсумувати, що забезпечення сталого розвитку передбачає неодмінне активне впровадження інновацій, забезпечення інноваційної діяльності на сталій основі. З цією метою було досліджено теоретико-методологічне підґрунтя механізмів управління, які варто застосувати для управління інноваційною діяльністю, а також запропоновано розуміння та підходи до формування інноваційного механізму підприємства, який представляє собою динамічну систему об'єктів, що змінюються під впливом ендогенних та екзогенних імпульсів.

Представлені дослідження формують підґрунтя для подальших наукових досліджень, зокрема на напрямку деталізації окремих елементів інноваційного механізму, визначення стратегії його функціонування з урахуванням специфіки підприємств реального сектора економіки.

Література.

1. Шeko П. Инновационный хозяйственный механизм. Проблемы теории и практики управления. 1999. URL: <http://uptp.ru/pages/content.php?Lang=RU&Mo=2&Year=1999> (дата звернення: 18.11.2020)

2. Колоколов В. А. Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2001. URL: <http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/08.shtml> (дата звернення: 18.11.2020)
3. Афанасьев Н. В., Рогожин В. Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: монография. Харьков: Издательский Дом «ИНЖЭК», 2003. 184 с.
4. Владыкин В.А. Принципы формирования инновационного механизма управления предприятия: системный подход. *Управление экономическими системами*. 2012. № 12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-formirovaniya-innovatsionnogo-mehanizma-upravleniyapredpriyatiem-sistemnyu-podhod> (дата звернення: 26.11.2020).
5. Волощук К. Б. Механізми інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислових підприємств: монографія. Кам'янець-Подільський: Сисин О. В., 2011. 319 с.
6. Ганушак-Єфіменко Л. М. Механізм управління інноваційним розвитком підприємства на основі інтеграційної взаємодії. *Формування ринкових відносин*. 2013. № 5. С. 78–82.
7. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. Харків: ВД «ИНЖЕК», 2003. 305 с.
8. What is Sustainable Development? IISD URL: <http://www.iisd.org/sd/#one> (дата звернення: 10.11.2020).
9. Принципы устойчивого развития. URL: www.cosd.ru (дата звернення: 25.10.2020)
10. Gavrish O. A., Dunska A. R. Mechanism of interaction of cyclic and sustainable development of industrial enterprises. *Sustainable Development*. Варна, 2013. № 8. С. 14–18.
11. Sustainable Development Strategy. GRI. URL: <https://www.globalreporting.org/information/current-priorities/sustainable-development/Pages/default.aspx> (дата звернення: 22.10.2020).
12. Бурков В. Н., Ириков В. А. Модели и методы управления организационными системами. Москва: Наука, 1994. 270 с.
13. Круглова Н. Ю., Круглов М. И. Стратегический менеджмент. Москва: РДЛ, 2003. 462 с.
14. Кульман А. Экономические механизмы. Москва: Прогресс, 1993. 192 с.
15. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией. Москва: Русская Деловая Литература, 1998. 768 с.
16. Сухоруков А. І. Економіка та організація інноваційної діяльності. Київ: Інститут муніципального менеджменту та бізнесу, 2001. 184 с.
17. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 400 с.
18. Lesáková L. Innovations in Small and Medium Enterprises in Slovakia. *Acta Polytechnica Hungarica*. 2009. Vol. 6, No. 3. P. 23-34.
19. Найдюк В. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 3. С. 251–263.
20. Амосов Н. М. Моделирование сложных систем. Киев: Наукова думка, 1968.
21. Математика и кибернетика в экономике: словарь-справочник / Отв. ред. Федоренко Н. П. Москва: Экономика, 1971.
22. Дунська А. Р. Визначення категорії «інноваційний механізм розвитку промислових підприємств». *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №2. С. 169–179.
23. Райфа Х. Анализ решений: введение в проблему выбора в условиях неопределенности. Москва: Экономика, 1974. 289 с.

References.

1. Sheko, P. (1999), "Innovative economic mechanism", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, available at: <http://uptp.ru/pages/content.php?Lang=RU&Mo=2&Year=1999> (Accessed 18 November 2020).
2. Kolokolov, V. A. (2001), "Innovative mechanisms for the functioning of entrepreneurial structures", *Menedzhment v Rossii i za rubezhem*, available at: <http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/08.shtml> (Accessed 18 November 2020).
3. Afanas'ev, N. V., Rogozhin, V. D. and Rudyka, V.I. (2003), *Upravlenie razvitiem predpriyatija: monografija* [Enterprise Development Management: Monograph], Izdatel'skij Dom «INZhJeK», Har'kov, Ukraine.
4. Vladykin, V. A. (2012), "The principles of forming an innovative enterprise management mechanism: a systematic approach», *Upravlenie jekonomicheskimi sistemami*, vol. 12, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-formirovaniya-innovatsionnogo-mehanizma-upravleniyapredpriyatiem-sistemnyu-podhod> (Accessed 26 November 2020).
5. Voloschuk, K. B. (2011), *Mekhanizmy innovatsijno-investytsijnoho rozvytku ahropromyslovykh pidpryemstv: monografija* [Mechanisms of innovation and investment development of agro-industrial enterprises: monograph], Sysyn O. V., Kam'ianets'-Podil's'kyj, Ukraine.
6. Hanuschak-Yefimenko, L. M. (2013), "The mechanism of management of innovative development of the enterprise on the basis of integration interaction", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn*, vol. 5, pp. 78–82.
7. Hryn'ov, A. V. (2003), *Innovatsijnyj rozvytok promyslovykh pidpryemstv: kontseptsija, metodolohija, stratehichne upravlinnia* [Innovative development of industrial enterprises: concept, methodology, strategic management], VD «INZhEK», Kharkiv, Ukraine.

8. What is Sustainable Development? IISD, available at: <http://www.iisd.org/sd/#one> (Accessed 10 November 2020).
9. Principles of sustainable development, available at: www.cosd.ru (Accessed 25 October 2020)
10. Gavrish, O. A. and Dunska, A. R. (2013) Mechanism of interaction of cyclic and sustainable development of industrial enterprises. *Sustainable Development*, vol. 8, pp. 14–18.
11. Sustainable Development Strategy. GRI. available at: <https://www.globalreporting.org/information/current-priorities/sustainable-development/Pages/default.aspx> (Accessed 22 October 2020).
12. Burkov, V. N. and Irikov, V. A. (1994), *Modeli i metody upravlenija organizacionnymi sistemami* [Models and methods of managing organizational systems], Nauka, Moskva, Russia.
13. Kruglova, N. Ju. and Kruglov, M. I. (2003), *Strategicheskij menedzhment* [Strategic management], RDL, Moskva, Russia.
14. Kul'man, A. (1993), *Jekonomicheskie mehanizmy* [Economic mechanisms], Progress, Moskva, Russia.
15. Kruglov, M. I. (1998), *Strategicheskoe upravlenie kompaniej* [Strategic company management], Russkaja Delovaja Literatura, Moskva, Russia.
16. Sukhorukov, A. I. (2001), *Ekonomika ta orhanizatsiia innovatsijnoi diial'nosti* [Economics and organization of innovation activity], Instytut munitsypal'noho menedzhmentu ta biznesu, Kyiv, Ukraine.
17. Jokhna, M. A. and Stadnyk, V. V. (2005), *Ekonomika i orhanizatsiia innovatsijnoi diial'nosti* [Economics and organization of innovation activity], Vydavnychij tsentr «Akademii», Kyiv, Ukraine.
18. Lesáková, L. (2009), “Innovations in Small and Medium Enterprises in Slovakia”, *Acta Polytechnica Hungarica*, vol. 6, No. 3, pp. 23-34.
19. Najdiuk, V. S. (2013), “The essence and prerequisites for innovative development of enterprises”, *Marketynh i menedzhment innovatsij*, vol. 3, pp. 251–263.
20. Amosov, N. M. (1968), *Modelirovanie slozhnyh sistem* [Modeling of complex systems], Naukova dumka, Kiev, Ukraine.
21. *Matematika i kibernetika v jekonomike: slovar'-spravochnik* [Mathematics and Cybernetics in Economics: Dictionary-Reference] / Otv. red. Fedorenko N. P. (1971), Jekonomika, Moskva, Russia.
22. Duns'ka, A. R. (2013), “Definition of the category "innovative mechanism for the development of industrial enterprises"”, *Marketynh i menedzhment innovatsij*, vol. 2, pp. 169–179.
23. Rajfa, H. (1974), *Analiz reshenij: vvedenie v problemu vybora v uslovijah neopredelennosti* [Decision analysis: an introduction to the problem of choice under uncertainty], Jekonomika, Moskva, Russia.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2020 р.